

jetunió utolsó évtizedeinek áldatlan viszonyairól (Ljudmila Ulickaja) vagy éppen a Bush és Blair iraki háborúját kísérő tiltakozási hullámról (Harold Pinter). Kifogás talán csak a fajsúlybeli arányokat érhetné, hiszen nem egy szerzőt találhatunk a kötetben, akit nem fenyeget az irodalmi halhatatlanság (ilyen például a Bridget Jones kalandjait papírra vető Helen Fielding). A *Bestseller* azonban nem az örökkévalóságnak készült – sokkal inkább annak az olvasónak, aki „itt és most” szeretne bepillantást nyerni kedvelt íróinak világába.

Ehhez kapcsolódva érdemes felidézni John Updike megjegyzését: „Szerintem az írás kigúnyolása, ha egy író meginterjúvolnak.” Updike persze csak ironizál (elvégre ő is kötélnék állt), szavai viszont arra figyelmeztetnek, hogy ha maradandóbb élményekre vágyunk, érdemes magukhoz a művekhez fordulnunk. És mivel az interjúkat olvasva az ember határozott késztetést érez erre, talán nem nehéz megbocsátani Lévainak, hogy egymás után tizenkétszer is „kigúnyolta” az irodalmat.

PÁPAY GYÖRGY

(*Európa Könyvkiadó, Budapest, 2004,*
512 oldal, 2800 Ft)

BÁRÓ PODMANICZKY FRIGYES:

Naplótöredékek **1824–1886**

Első kötet 1824–1844

Nem is próbálom elképzelni, hogyan kényszeríthette a Széphalom Könyvműhelyt a Kutas család arra, hogy igazi hozzáértés nélkül végig az ő kezükből legyen ennek a könyvnek a gondozása. Tény, hogy mint bilingvis kiadványban az eredeti (elsőként 1887-ben kiadott) magyar szöveg mellett ott olvasható Kutas Emilné báró Podmaniczky Mártának, a báró unokahúgának német fordítása. Tisztesleges, de semmiképpen sem irodalmi szintű német szöveg, ráadásul egyáltalán nincs tekintettel arra, hogy Podmaniczky-nak sajátos, s nem melleleg „echte” 19. századi stílusa volt, Márta asszonyé viszont 1945 utáni német iskolai stíl. Mint irodalmi-esztétikai értékkel (is) bíró szöveget a németül olvasók nem fogják megszeretni ezt a naplót. Vegyük ehhez hozzá a következtetlen modernizálású és alighanem sok helyütt hibás olvasatú magyar szöveget (az utóbbit persze csak sejtem, 15 éves szövegfilológusi tapasztalattal a hátam megett), valamint a *ß* karakter gyakori *b*-ként való szedését. A könyv a négykötetes munka első darabja, de ez sem az első borítón, sem a gerincen nem szerepel.

Hogy mégis érdemes írni-be-szélgni erről a könyvről, s persze olvasni még inkább érdemes, az „Budapest vőlegényének” köszönhető. Az 1824. június 24-én (*június!* – több lexikonban is *január* szerepel, és *24-e*, nem pedig *20-a*, ahogy szintén több helyütt áll) született báró Podmaniczky Frigyes ugyanis író (is) volt, akit számon tart Szinnyi József írói lexikona. Levelező tagja volt az MTA-nak, dolgozott Kosuth és Deák mellett, a Fővárosi Közmunkák Tanácsának alelnökéként kulcsszerepe volt a ma már a világörökség részeként nyilvántartott Andrassy út megtervezésében és kiépítésében, ő volt az Operaház megálmodója és Ybl Miklós alkotói közreműködésével megépíttetője, 1875-től intendánsa. Ugyancsak intendánsa az általa átépíttetett, az egykor az Astoriánál állt Nemzeti Színháznak. S mintha nélküle nem működhetett volna többé úgy, ahogyan addig, a társulatot 1908-ban, egy évvel a báró halála után átköltöztették a Blaha Lujza térre.

Mindezekről nem olvashatunk ebben a kötetben. A *Naplótöredékek* első része ugyanis Podmaniczky Frigyes gyermek- és ifjúkorát tekinti át. Egykori naplói alapján, emlékeit és feljegyzéseit hatvanegynéhány évesen újragondolva, rendszerezve. Szerencsére, ugyanis egy gyermeknek soha nem jutna eszébe ilyet leírni, elmondani, egyáltalán gondolni például az orvosokról (természe-

sen a 19. századiakról): „Orvosaink eljárása a családokkal s azok betegeivel szembe ritka esetben terjed ki azon részletességekre, melyek az orvos által való szorgos megfigyelése s megvigyázása bizalommal s reménnyel tölti el a beteg kedélyhangulatát.” Az életét az 1880-as évek közepén végiggondoló író remek művelődés- és társadalomtörténeti meglátásokat rögzít; megismerhetjük a harmincas–negyvenes évek Pest-Budáját („A mostani Széchenyi sétatér egészen 1846-ig személtarakodó helyül szolgált. A Vásár tér, József tér, a Váci út, a Kerepesi út, az Üllői út közvetlen állapotban, majd homok-, majd sártengert mutatott”), Miskolcát, a családi fészek Aszódot, az öltözködést („Képzeljünk magunknak egy bokán túl felérő, [...] minden kigondolható ékítményt nélkülöző szoknyát; magasan felnyúló rövid derékkal, melyet egy sima, selyem, csokorra kötött szalag fog körül; rövid ujjakat, melyek hogy puffos voltak minden körülmények között megóvassák, pehellyel töltött dunyhákba bélelvék”), valamint az eredeti naplószöveget arról, hogyan élte meg Podmaniczky 1840-ben Liszt Ferenc pesti koncertjét, és hogyan vált „szalonképessé” 1838-ban Széchenyi szelíd erőszakosságának, illetve a táncot eljáró Orczy Istvánnak köszönhetően a csárdás.

Csak megközelítőleg felsorolni is kevés lenne a hely, mi mindenre fi-

gyel *Naplótöredékeiben* Podmaniczky. De nem is ez a recensens dolga: tessék elolvasni, s élvezni Podmaniczky Frigyes 19. századát, minden keserűségével, tragédiájával és persze szépségével egyetemben.

CSILLAG ISTVÁN

(*Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2003, 416 oldal, ármegjelölés nélkül*)

MÉSZÁROS VILMOS:

Emlékeim az I. világháborúból

*Przemysl ostroma,
toloncúton Szibériába*

E sorok írásának idején volt kilencven éve, hogy 1914. június 28-án Szarajevóban eldőrdültek azok a végzetes lövések, amelyek egy viszonylag hosszú békés időszak után négy éven keresztül temérdek szenvedést hoztak Európa országaira, egyes államaiban 1918 után is folytatódó harcokkal, s még a békekötésben sem feloldott nemzeti és gazdasági ellentétekkel. A mozgósításból és az emberi áldozatokból a Monarchia is kivette a részét: a magyar nemzetiségű katonák igen nagy számban kerültek bevetésre a keleti fronton Oroszországgal szemben, valamint a déli front olasz területein.

Mészáros Vilmos – győri ügyvéd, előbb népfelkelő, majd hadifogoly – emlékezéseiben nem az egykori katonának, még csak nem is a haditudósítónak, hanem a civilek szemével idézte fel mindazt, ami vele és katonatársaival történt. Tanult szakmája segítette abban, hogy az egyszerű közlegényeknél szélesebb látókörrrel örökítse meg az eseményeket, viszonylag alacsony rangja pedig tárgyilagosságát biztosította. 1914 nyarának végén, az elsők között vonult be a hadseregbe, s azonnal a keleti frontra került, Lembergbe, illetőleg a legendás hírtű erődítésrendszerbe, a przemysli várba. Ezt azonban a következő év márciusának végén az orosz csapatok elfoglalták, s a fogságba esett legénység útja keletre vezetett. Az emlékezések írójának viszontagságait – aki csak 1920-ban érkezett vissza Magyarországra – Moszkva, Orenburg, Omszk, Krasznojarszk, Vlagyivosztko, Hongkong, Szingapúr, Suez, Trieszt városok nevének felidézésével lehet érzékelteni.

A visszaemlékezéseket, ha nem állna mögöttük komoran és nyomasztóan a történelem, akár érdekfeszítő úti kalandok sorozatának is lehetne nevezni. De már az első oldalak egyértelművé teszik az állapotokat: az erődrendszer leírása, a törzskari és a lövészárokbéli élet, a tiszték és a közlegények viszonya, a katonai szolgálat abszurditásai és képtelen jellemei, a fertőző betegségek terjedése, a táplálkozás fokozódó nehézségei, a legyen-